

УДК 123 (324.74)

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2024.52.2>

НЕЛЕГАЛЬНА МІГРАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДЕРЖАВНУ БЕЗПЕКУ

Володимир Білокопитов

*Запорізький національний університет,
факультет соціології та управління,
кафедра філософії, публічного управління та соціальної роботи
вул. Жуковського, 66, 69600, м. Запоріжжя, Україна*

Міжнародна міграція сьогодні є одним із найбільших викликів безпеці на всіх рівнях, і тут маємо на увазі такі види безпеки як етнокультурна, демографічна, соціально-економічна, політична. Поняття безпеки часто пов'язується із проблемою охорони кордонів. **Метою статті** є визначення впливу нелегальної міграції на державну безпеку, переосмислення законів соціального устрою та важелів курування міграційними процесами. У сьогоденні соціального буття відносини у площині «індивідуальне – соціальне» реалізується в діалектиці світоглядних та ідеологічних форм свідомої діяльності, тому аналіз цих форм на зразку міграційних процесів є **актуальний** для даної роботи. **Методологією** дослідження є історико-логічний аналіз, принцип порівняння, принцип узагальнення наукових даних, детермінація, або причинність – зв'язок явищ, породження попереднім (причиною) наступного (наслідки). **У результаті дослідження** з'ясовано, що включення до сфери безпеки міграції та поєднання у цьому зв'язку сфер внутрішньої та зовнішньої безпеки обумовлені об'єктивними процесами, що відбуваються в сучасному світі, проте конструювання цих змін як загроз часто здійснюється відповідно до інтересів безпекових та правоохоронних агенцій, їх конкуренції у боротьбі за бюджет та повноваження, а також внаслідок певних політичних, бюрократичних та медійних ігор, що трактують (або ні) соціальні зміни як безпекову проблему. Саме за допомогою соціально-філософського інструментарію намагась переосмислити закони соціального устрою та важелі курування міграційними процесами. Схиляємося до думки, що нелегальна міграція може розцінюватися не тільки як використання людиною права на свободу пересування, але як і форма усвідомленого соціального протесту.

Ключові слова: державна безпека, незаконна міграція, «людина – суспільство», міграційний примус, свобода пересування, соціальний протест.

Тривалий час міграція не охоплювалася безпековим дискурсом, оскільки погляд на безпеку обмежувався, по-перше, лише безпекою держави, по-друге, загрозами геополітичного та воєнного, тобто зовнішнього характеру, тоді як міграція розглядалася як питання внутрішніх справ. У рамках такого підходу було зрозуміло, що криза безпеки, внутрішній конфлікт чи інтервенція, масове порушення прав людини призводять до міграції. Зворотний же зв'язок – тобто як міграція впливає на безпеку – потрапляв у поле зору дослідників меншою мірою [2].

Міжнародна міграція сьогодні є одним із найбільших викликів безпеці на всіх рівнях, і тут маємо на увазі такі види безпеки як етнокультурна, демографічна, соціально-економічна, політична. Поняття безпеки часто пов'язується із проблемою охорони кордонів. Охорона кордонів, у свою чергу, розглядається із позицій двох основних підходів – реалізму та глобалізму. Перший підхід традиційно пов'язує безпеку загалом із військовою безпекою і охороною кордонів від воєнних загроз, стверджуючи, що держави створюють військові конфлікти, але й самі держави та їхні кордони є наслідками міжнародних військових

протистоянь. З цієї точки зору, основна загроза безпеці є зіткнення держав. Другий підхід є досить новим і в його межах йдеться про зменшення ролі як самих національних держав, так і їхніх кордонів та збільшення ролі загроз з боку акторів не макрорівня, якими є держави, а мезо- та мікрорівня (осіб та груп осіб) [5].

Приблизно третина потоку міжнародної міграції у світі зараз не контролюється. Причиною цього є наростання суперечностей між залученням постійно зростаючої кількості людей у міграційні переміщення, природним збільшенням мобільності населення, глобалізацією світу та жорсткістю імміграційних режимів у країнах, що приймають, найпривабливіших для мігрантів [1]. Цікавий факт – апарат влади, постійно наголошуючи на важливості та необхідності посилення боротьби з нелегальною міграцією, залишив саме поняття «нелегальний (незаконний) мігрант» юридично не визначеним [1].

Центр Разумкова [6], що має за мету сприяння становленню України як демократичної, правової, соціальної європейської держави, розвитку громадянського суспільства, підвищення якості життя громадян, підвищенню міжнародного авторитету Української держави та реалізації її національних інтересів, надає тлумачення цьому поняттю і ми приєднуємось до цієї думки: *Незаконна міграція* – це ситуація, коли люди нелегально перетинають кордони своєї держави, країни, через яку вони завжди проходять транзитом, та країни, до якої вони їдуть, або порушують законне перебування у країні, до якої вони легально прибули. У формуванні цих міграцій є фактори, що виштовхують. Виштовхуючі фактори, що викликають вимушену міграцію: війни; стихійні лиха; нестача соціальних послуг; труднощі у задоволенні основних потреб; безробіття; релігійний, політичний та етнічний тиск; потреба у безпеці; вплив державних планів (таких як будівництво гребель та доріг) [4].

Як тезу можна представити виштовхуючі фактори, які спонукають людину до міграції, як антитезу – вплив міграції на державну безпеку як країн-реципієнтів так і країн-відправників. Важелі управління тим чи іншим процесом залишаються за людиною. Саме відносини у площині «людина – суспільство», «суспільство-суспільство» створюють конфлікти, війни, створюють релігійний або політичний тиск, відносини у площині «суспільство-природа» навіть модулюють стихійні лиха, деякі з них часто виникають внаслідок діяльності людини.

Змінний баланс сил і стан «системного хаосу» породжують запит нового гегемона.. З світ-системних, постколоніальних позицій всі вони стикаються з однією і тією ж перешкодою для зміцнення свого світового впливу – соціальними протестами – руйнуванням соціальних засад глобального світового порядку [11].

На даний момент найбільшим у світі за обсягами міграції вважається коридор Мексика – США, обсяги якого перевищують 10 млн осіб кожного року. Також одними з найбільших коридорів є Туреччина – Німеччина, Алжир – Франція. Якщо ж розглядати міграцію до країн ЄС загалом, то такий коридор не поступатиметься, а то і переважатиме згаданий напрямок Мексика-США [7].

Восени 2015 р. у зв'язку з багаторазовим збільшенням потоку біженців та нелегальних мігрантів до ЄС з країн Північної Африки, Близького Сходу та Південної Азії розпочалася європейська міграційна криза. Цю міграційну кризу назвали найбільшою в Європі з часів Другої світової війни. Так, із січня по вересень 2015 р. в країнах ЄС було зареєстровано понад 700 тис. людей, які шукають притулку; всього за той рік до ЄС прибуло, за різними оцінками, від 1 до 1,8 млн біженців та нелегальних мігрантів. Європейська міграційна криза 2015–2018 рр. продемонструвала відсутність дотримання на практиці формального принципу солідарності, яким мали керуватися національні уряди країн

ЄС у контексті міграційної політики. Діюча на момент початку кризи загальна міграційна стратегія ЄС, яка була створена на базі т. зв. Дублінських регламентів, виявилася недостатньо ефективною під час активізації міграційних потоків із третіх країн [4].

З 2022 р. міграція українських громадян за кордон перетворюється з трудової на вимушену, що пов'язано безпосередньо з початком повномасштабних військових дій на території України. Причини міграції з України принципово змінилися – серед головних причин виїзду громадян України за кордон вийшов військовий конфлікт та питання безпеки. Міграція отримала вимушений характер. УВКБ ООН по всій Європі зафіксувало понад 8,2 млн біженців, які залишили Україну (за деякими оцінками наразі у країнах ЄС знаходяться понад 10 млн громадян України), і ще близько 5 млн людей, згідно з оцінками Міжнародної організації з міграції, були змушені залишити свої будинки на території країни станом на кінець серпня 2023 р. [4].

Стосовно міжнародної міграції це стосується шляхів, якими члени держави вважають, що іммігранти загрожують своїй культурній, мовній, релігійній чи національній ідентичності. З цієї точки зору національні цінності приймаючої країни є референтним об'єктом під загрозою [12, с. 103]. Це імміграція загалом, добровільна чи вимушена, законна чи нелегальна, що становить це загроза, доки іммігранти кидають виклик ідентичності приймаючої держави через свої відмінності: мова, культура чи релігія. Передбачувана небезпека імміграції для суспільної безпеки держави не є об'єктивною та універсальною загрозою, а радше суб'єктивна загроза, яка залежить від того, як приймаюча держава визначає себе [12, с. 110].

Наприклад, у той час як деякі держави можуть вважати мультикультуралізм небажаним, інші можуть пишатися своїм культурним розмаїттям. Як пояснили Хейслер і Лейтон-Генрі [9, с. 156] у післявоєнний період більшість європейських держав назвали трансформації з досить однорідних держав, члени яких, як правило, були пов'язані культурною та етнічною ідентичністю до неоднорідних держав, що складаються з кількох національних груп. В У цих випадках імміграція може розглядатися як загроза безпеці суспільства, оскільки вона кидає виклик традиційній ідентичності і основних цінностей громадянина держави [9, с. 158].

Загрозою національним інтересам держави вважається міграція в її впливі на економіку держави. Імміграція має і матиме значний економічний вплив на обидва центри: країна – реципієнт та країна походження мігрантів.

Економічні чинники є головною складовою міграцій у світі, оскільки мігрують люди з метою отримання більших заробітків. 82% населення світу живе в країнах, що розвиваються, і тільки 18% в економічно розвинених країнах. Отже, природно, що відсоток мігрантів з країн, що розвиваються, в країнах Заходу буде підвищуватися. Найважливішим фактором, що зумовлює сучасну глобальну міграцію, є диспропорції у демографічному розвитку. Ще один важливий компонент для оцінки значущості міграції стосовно конкретної країни – чи є вона політичним, економічним і культурним «центром тяжіння» для вихідців із сусідніх країн [4].

Можна стверджувати, що трудова міграція становить загрозу економічній безпеці як направляючої, так і приймаючої держави. Згідно з цим аргументом, еміграція висококваліфікованих і кваліфікованих робітників з країн, що розвиваються, з глобального Півдня до розвинених країн глобальної Півночі призводить до «витоку мізків» у країні відправлення, а також небажані економічні наслідки у приймаючій країні. Однак, як стверджували Карр та ін. (2005), наголошуючи на понятті «виток мізків» саме по собі, ігнорує поняття «приросту мізків». Хоча країни, що розвиваються, можуть втратити висококваліфікованих працівників через еміграцію, вони часто отримують велику кількість людей з більш високими навичками назад через процес зворотної міграції [8, с. 367–388].

Нелегальні мігранти не платять податків, не роблять внесків у соціальні фонди, проте, зазвичай, і не користуються соціальними послугами, оскільки не мають відповідних прав, а також побоюються бути виявленими і видвореними з держави... Місцеве населення інколи сприймає мігрантів як конкурентів на ринку праці, звинувачуючи їх у тому, що внаслідок готовності працювати за мінімальну винагороду вони не лише відбирають робочі місця, а й знижують загальний рівень заробітної плати. Проте наукові дослідження цього не підтверджують. Адже мігранти не заміщають місцевих робітників, а працюють в окремому сегменті ринку праці, виконуючи брудні, небезпечні, неprestижні роботи [2, с. 57].

Парадигма контролю за рухом населення має тенденцію бути вузькою, спрощеною, неефективною та часто недоречною. Це відбувається не лише через імпульси глобалізації та транснаціональні процеси поза державним контролем, які призвели до того, що Сассен назвав «провалом імміграційного примусу» [10].

Складається враження, що нелегальне перевезення людей через кордони стає найбільш швидкозростаючим видом кримінального бізнесу. Звичайно, можна зрозуміти людей з бідних країн, які хочуть переїхати туди, де життя здається простішим і легшим. Але можна зрозуміти і розвинуті країни та їх заходи з протидії нелегальній імміграції, завдяки яким такі країни прагнуть якщо не зупинити цей процес, то хоча б надати йому якийсь впорядкований характер і контролювати його [3].

Зростаюча політизація небезпек у контексті міграції великою мірою лежить на відповідальності засобів масової інформації. Журналісти нерідко некритично повторюють висловлювання політиків, грають на страху мас з метою підвищення власної популярності... Долучаються до справи й академічні кола. Дослідники, що пишуть на теми безпеки, найчастіше вільно чи мимоволі обслуговують певні державні органи чи політичні сили.. Найбільш вживаний аргумент сек'юритизації – небезпека нелегальної міграції, на боротьбу з якою націлено більшість безпекових заходів урядів. У результаті в населення ця проблема часто асоціюється з усією міграційною сферою. Разом із тим, якщо поглянути на неї неупереджено, то не можна не погодитися, що, по-перше, нелегали становлять лише незначну частину міграції як такої, подруге, серед нелегальних мігрантів дійсно можуть бути і кримінальні авторитети, і хворі на небезпечні хвороби, проте це аж ніяк не стосується всього потоку. Більше того, узагальнення зв'язку нелегальної міграції з криміналом і епідеміями загрожує тим, що виникає небезпека у загальній масі прогледіти тих, кого дійсно потрібно нейтралізувати або лікувати [2].

Таким чином, хоча розширення сфери безпеки, включення до неї міграції та поєднання у цьому зв'язку сфер внутрішньої та зовнішньої безпеки обумовлені об'єктивними процесами, що відбуваються в сучасному світі, проте конструювання цих змін як загроз часто здійснюється відповідно до інтересів безпекових та правоохоронних агенцій, їх конкуренції у боротьбі за бюджет та повноваження, а також внаслідок певних політичних, бюрократичних та медійних ігор, що трактують (або ні) соціальні зміни як безпекову проблему [2]. Саме за допомогою соціально-філософського інструментарію намагаємось переосмислити закони соціального устрою та важелі курування міграційними процесами. Схиляємося до думки, що нелегальна міграція може розцінюватися не тільки як використання людиною права на свободу пересування, але як і форма усвідомленого соціального протесту і громадянської непокори.

Список використаної літератури

1. Запорожець А. К., Проблеми нелегальної міграції в Україні, *Актуальні проблеми адміністративно-правового забезпечення діяльності Національної поліції*. Харків, 2017,

- URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/12_12_2017/pdf/19.pdf (дата звернення: 20.01.2024).
2. Малиновська О.А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія, Київ : НІСД, 2018, 472 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-05/Migration_Politic_Print-fin-3178a.pdf (дата звернення: 20.01.2024).
  3. Монаєнко А., Досвід окремих країн ЄС у протидії правоохоронних органів нелегальної міграції, *Нове українське право*, Вип. 4, 2023, DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2023.4.27> (дата звернення: 20.01.2024).
  4. Пищуліна О., Вплив міграційних процесів на перебіг повоєнного відновлення України, міграційну політику ЄС та країн східного партнерства, 2023, URL: <https://razumkov.org.ua/images/2023/10/25/2023-Pyshchulina-MIGRACIA.pdf> (дата звернення: 20.01.2024).
  5. Ровенчак О., Яворський М., Міжнародна міграція як виклик безпеці: особистісний, національний та глобальний виміри, *Політичний менеджмент*, № 1–2, (2013) URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/rovenchak_mizhnarondna.pdf (дата звернення: 20.01.2024).
  6. Сайт Разумков центр – <https://razumkov.org.ua/pro-nas/misiia-ta-zavdannia> (дата звернення: 20.01.2024).
  7. Сисюк Л.П. Проблеми нелегальної міграції в Україні та в світі / Л.П. Сисюк, Л.О. Гилук // *X Międzynarodowej naukowipraktycznej konferencji «Strategiczne pytania światowej nauki-2014»*. Przemysl, 07–15 lutego 2014, С. 78–82.
  8. Carr, S., K. Inkson and K. Thorn. “From Global Careers to Talent Flow: Reinterpreting ‘Brain Drain.’” *Journal of World Business* 40, 2005, pp. 386–398.
  9. Heisler, M. and Z. Layton-Henry. “Migration and the Links Between Social and Societal Security.” In: Waever, O., B. Buzan, M. Kelstrup and P. Lemaitre, eds. *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*. London: Pinter Publishers, 1993, pp. 148–166.
  10. S. Sassen, *Losing Control? Sovereignty in an Age of Globalisation* Cf. G. Freeman, “*Modes of Immigration politics in liberal democratic states*” 29 *International Migration Review* 881; E. Thielemann, “Does Policy Matter? On Governments’ Attempts to Control Migration”, Paper Pre- sented to UACES Study Group on the Evolving European Migration Law and Policy, Manchester University, 11–12 April 2003.
  11. Silver B.J., Payne C.R. *Crises of World Hegemony and the Speeding Up of Social History. Hegemony and World Order: Reimagining Power in Global Politics* 2020. URL: <https://doi.org/10.4324/9781003037231> (дата звернення: 20.01.2024).
  12. Weiner, M. “Security, Stability, and International Migration.” *International Security* 17(3), 1993, pp. 91–126.

ILLEGAL MIGRATION AND ITS IMPACT ON STATE SECURITY

Volodymyr Bilokopytov

Zaporizhzhia National University,

Faculty of Sociology and Management,

Department of Philosophy, Public Administration and Social Work

Zhukovsky str., 66, 69600, Zaporizhzhia, Ukraine

Today, international migration is one of the biggest security challenges at all levels, and here we mean such types of security as ethno-cultural, demographic, socio-economic, and political. The concept of security is often associated with the problem of border protection. The purpose of the article is to determine the impact of illegal migration on state security, to rethink the laws of the social system and the levers of monitoring migration processes. In today's social existence, the relationship in the "individual – social"

plane is realized in the dialectic of worldview and ideological forms of conscious activity, therefore the analysis of these forms on the example of migration processes is relevant for this work. The research methodology is a historical-logical analysis, the principle of comparison, the principle of generalization of scientific data, determination, or causality – the connection of phenomena, the generation of the previous (cause) of the next (consequence). As a result of the study, it was found that the inclusion of migration in the sphere of security and the combination in this connection of the spheres of internal and external security are due to objective processes taking place in the modern world, however, the construction of these changes as threats is often carried out in accordance with the interests of security and law enforcement agencies, their competition in the struggle for budget and powers, as well as due to certain political, bureaucratic and media games that interpret (or not) social changes as a security problem. It is with the help of a socio-philosophical toolkit that we try to rethink the laws of the social system and the levers of managing migration processes. We are inclined to think that illegal migration can be considered not only as a person's use of the right to freedom of movement, but also as a conscious social protest.

Key words: state security, illegal migration, "man – society", forced migration, freedom of movement, social protest.